

2. Петрушенко В.Л. Знання як форма зв'язку свідомості і буття. Автореф. дис. д-ра філософ. наук: 09.00.02 / В.Л. Петрушенко; Одес. нац. ун-т ім. І.І.Мечникова. — О., 2003. — 36 с. — укр. — <http://disser.com.ua/contents/7281.html>
3. Coffey P. Epistemology: Or the Theory of Knowledge An Introduction to General Metaphysics. Volume: 1. Publisher: Longmans, Green. Place of Publication: New York. Publication Year: 1917. - 378 pg. - <http://www.questia.com/read/59631812>
4. Colbeck D. Understanding knowledge genesis by means of multivariate factor analysis of epistemological belief structures. / Proceedings of the Sixth International Conference on Conceptions of library and Information Science – “Featuring the Future” / Informationresearch. Vol.12 №4, October, 2007 / <http://informationr.net/ir/12-4/colis/colis16.html>
5. Conley A.M., Pintrich P.R., Vekiri I., Harrison D. Changes in epistemological beliefs in elementary science students. Contamporary Educational Psychology 29 (2004) 186-204 / www.elsevier.com/locate/cedpsych
6. Hammer D., Elby A. Epistemological Resources. In B. Fishman, S.O'Connor-Divelbiss (Eds.), Fourth International Conference of the Learning Sciences (pp. 4-5). Mahwah, NJ:Erlbaum.
7. Hammer D., Elby A. Tapping Epistemological Resources for Learning Physics. The Journal of the Learning Sciences, 12(1), 53-90 Copyright 2003, Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
8. Pena A., Paco O., Peralta C. Epistemological Beliefs and Knowledge among Physicians: A Questionnaire Survey. / Med Educ Online [serial online] 2002; 7-4. Available from URL <http://www.med-ed-online.org>
9. Redish F. Edward, Hammer D. Reinventing College Physics for Biologists: Explicating an epistemological curriculum / <http://www.physics.umd.edu>

Л.Н. Сорокіна, О.М. Шеломовська

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОСВІТНЬОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Дана стаття присвячена аналізу ролі освіти в суспільстві. Акцентується увага на її переосмисленні в сучасних умовах, адже від цієї галузі залежить не лише майбутнє людини, громадянина, а й держави в цілому. Розглядаються основні принципи реформування української освітньої галузі в умовах євроінтеграції. У статті піднято питання про деякі невідповідності європейських освітніх вимог до традиційних постулатів системи освіти України. Зокрема мова йде, про невідповідність освітніх рівнів, перехід до освіти без виховання, декларуємо відкритість європейської освіти. Також зазначаються переваги і недоліки, які привнесе в українську вищу освіту Болонський процес.

Ключові слова: освіта, євроінтеграція, Болонський процес, якість освіти, бакалавр, спеціаліст, мобільність, загальноєвропейський освітній простір, виховання, тестування, конкурентоспроможність.

The given article is devoted to the analysis of role of education in society. Attention on its analysis in modern terms is accented, from this industry not only the future of man, citizen but also states depends on the whole. Basic principles of reformation of Ukrainian educational industry in the conditions of eurointegration are considered. In the article is heaved up a question about some disparities of European educational requirements to the traditional postulates of the system Ukrainian education.

Keywords: education, eurointegration, Bologna process, quality of education, bachelor, specialist, mobility, European educational space, education, testing, competitiveness.

Нова роль освіти в добу бурхливої глобалізації та розвитку новітніх технологій на основі високої інтелектуалізації та інтенсивного зростання обсягу інформації вимагає переосмислення змісту й функцій системи освіти в кожній з країн світу. Українська держава для того, щоб впевнено стати поряд з провідними націями світу й посісти гідне місце у світовому співтоваристві, за допомогою своєї системи освіти має не тільки готувати кваліфікованих фахівців, але й формувати соціально зрілих, відповідальних, культурних, духовно зрілих громадян країни. Яким чином перебудувати пострадянську систему освіти в національну українську чи європейську, як готувати фахівців, яку модель виховання доцільно застосувати в процесі навчання – ці та інші питання є надзвичайно актуальними.

Процес європейської інтеграції дедалі помітніше впливає на всі сфери життя держави, не оминув він і освіти. Україна чітко визначила орієнтири на входження в європейський освітній та науковий простір Європи і відповідно до цього здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог. Один з найважливіших кроків у напрямку освітньої євроінтеграції України був зроблений 19-20 травня 2005 року, коли на саміті міністрів вищої освіти в норвежському місті Берген тодішній міністр освіти і науки України В.Г. Кремень підписав Болонську декларацію. Відтоді українська держава чітко визначила орієнтири на входження в освітній та науковий простір Європи і відповідно до цього здійснює модернізацію освітньої діяльності у контексті європейських вимог.

Сьогодні в численних дослідженнях освітньої проблематики активно розглядаються та обговорюються питання з реформування системи вищої освіти в Україні в контексті положень Болонського процесу та з впровадження інновацій в освітній процес. Так, методологічні аспекти реформування системи вищої освіти України за умовами Болонської декларації представлені в працях І. Бабина, Я. Болюбаша, В. Грубінка, М. Степка, В. Шинкарука, В. Журавського, М. Згуровського, В.Г. Кременя, І. Мороза, Д. Табачника. Де-

тальний соціологічний аналіз Болонського процесу міститься в працях З. Тимошенко, В. Солодкова, В. Андрушенка, В. Воловича, О.Навроцького, В.Бакірова та ін. дослідників. В своїх працях вони надають детальну інформацію про хід і становлення процесу освітньої інтеграції, що дозволяє поглянути на застосування його принципів в українських умовах; здійснюють експертне прогнозування його розвитку і передбачають можливі ризики, що несє за собою оновлення української освітньої галузі.

Перспективи євроінтеграції України та успішне розв'язання стратегічних завдань сучасної освітньої політики зумовлюють ґрунтовне вивчення та врахування провідних тенденцій розвитку європейської системи вищої освіти, зокрема Болонського процесу як першої спроби створення об'єднаного європейського простору вищої освіти та науки. Все це дає підставу стверджувати, що соціологічне вивчення специфіки реформування національної вищої освіти під кутом зору інтенсифікації Болонського процесу є дійсно актуальним і зумовлене нагальними потребами часу. Саме тому, наше дослідження має на меті розкриття специфіки української ситуації реформування системи вищої освіти в контексті освітньої євро інтеграції.

Формування у Європі спільного освітнього і наукового простору та розробка єдиних критеріїв і стандартів у цій сфері в масштабах усього континенту отримало назву "Болонський процес", що походить від назви університету в італійському місті Болон'я, де було і започатковано такі освітні ініціативи. Як зазначається у програмних документах Болонського процесу, він являє собою процес добровільної співпраці різних національних систем вищої освіти, яка базується на взаємній довірі і прагне створення єдиного простору вищої освіти. Тобто, це – процес структурного реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм і потрібних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах Європи [3, с. 54].

Болонський процес має на меті створення до 2010 року європейського наукового та освітнього простору задля підвищення спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування; поліпшення мобільності громадян на європейському ринку праці, підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки і вищої освіти у світовому вимірі (протигом останніх 15-20 років вона значно поступається американській системі), а також для підвищення ролі цієї системи в суспільних перетвореннях

З позицій соціологічного аналізу, Болонський процес можна досліджувати як раціональну форму взаємодії соціального інституту вищої освіти і зовнішнього середовища, соціальний феномен інтерналізованого рівня, цілеспрямований на створення загальноєвропейської вищої школи як сталого комплексу формальних і неформальних правил, принципів, норм, які регулюють взаємодію соціальних груп в освітянській галузі і організують її в систему соціальних статусів і ролей. Як соціальний феномен Болонський процес є системою соціальних дій, спрямованих на створення оптимальних

засобів розв'язання суперечностей на шляху до гармонізації соціальних взаємодій між соціальним інститутом освіти і зовнішнім середовищем [10].

Створення єдиного європейського освітнього та інформаційного простору можливе лише у межах вирішення основних завдань та принципів, які було сформульовано у Болонській декларації. Головним чином, мова йде про наступні ключові позиції:

- 1) уведення трициклового навчання;
- 2) запровадження кредитної системи (ECTS та відповідної їй кредитно-модульної системи організації навчального процесу);
- 3) контроль якості освіти;
- 4) розширення мобільності студентів та викладацького складу;
- 5) забезпечення працевлаштування випускників;
- 6) забезпечення привабливості європейської системи освіти [2, с. 3-4].

Важливим етапом у розв'язанні проблем вищої освіти в Україні має стати введення трициклової системи підготовки фахівців з вищою освітою: бакалавра (3-4 роки навчання), магістра (1-2 роки) та доктора філософії. Тут з'явилося чимало проблем, які негайно потрібно розв'язувати.

В українському суспільстві поки що не визначено місце в суспільній ієрархії та на ринку праці освітнього рівня „бакалавр”, і випускників, які отримали цей рівень не вважають за спеціалістів з вищою освітою. Ми вважаємо, що таке становище треба негайно виправляти, як на законодавчому рівні, так і в суспільній практиці і на ринку праці. Важливо сформувати громадську думку в кадрових службах і в суспільстві про достатній рівень компетентності бакалавра, який може якісно виконувати свої функціональні обов'язки відповідно до сучасних вимог виробництва або соціальної сфери послуг. Бакалаври, які набули прогресивного практичного досвіду на виробництві або в соціальній сфері послуг мають можливість вступати до магістратури.

Одночасно з цим, передбачається введення ступеню інтегрованого магістра, присвоєнню якого передуватиме наскрізне навчання студента на двох початкових циклах вищої освіти (студент отримує ступінь бакалавра, однак диплом про це йому не видається, оскільки студент добровільно зобов'язується продовжувати навчання до присвоєння ступеню магістра).

Непростою проблемою для України є організація навчання на третьому освітньо-науковому циклі – доктор філософії (PhD). Основною причиною цього є традиційне існування двох наукових ступенів – кандидат наук і доктор наук. Кінцевий варіант адаптації підготовки фахівців до Болонських вимог в даному напрямі ще не визначено. На цю тему в Україні ведуться широкі дискусії. Як альтернатива розробляються механізми введення провідними українськими університетами докторського навчання як третього Болонського циклу відповідно до структурованих докторських програм. Одночасно ведеться підготовка наукових фахівців у традиційній аспірантурі та докторантурі [8, с. 9].

Таким чином, оскільки трициклова загальноєвропейська система підготовки фахівців з вищою освітою це вимога часу і альтернативи їй зараз немає, то українським керівникам в галузі освіти потрібно як найскоріше затвердити плани підготовки бакалаврів, магістрів та докторів філософії європейського зразка, щоб в подальшому уникнути зайвих непорозумінь відносно наявності в суспільстві фахівців з вищою освітою, але різними кваліфікаційними рівнями (кандидат наук і доктор наук, спеціаліст і магістр). В Болонській системі відсутнє місце для ступеня "фахівець", яке є центральним в українській системі освіти. Таким чином, можлива ситуація, коли диплом фахівця не буде визнаватися в Європі як невідповідний європейській системі кваліфікаційних ступенів.

Кредитно-модульна система підготовки фахівців – це не тільки один із шляхів оптимізації навчального процесу, а й визнаний європейський стандарт та інструмент реалізації завдань мобільності студента і викладача, а отже, й важливий чинник входження національної системи освіти до спільного європейського освітнього простору.

Для вищого навчального закладу головні переваги кредитно-модульної системи підготовки фахівців полягають в тому, що вона сприяє розвитку автономізації та відповідальності; відкриває нові можливості для співпраці; сприяє розвитку комунікативних зв'язків між ВНЗ; стимулює підвищення якості навчального процесу та організаційно-адміністративної діяльності; підвищує якість студентської мобільності.

Однак, поряд із цим, треба зазначити і основні недоліки такої організації навчання. Зокрема, мова йде про те, що за такої системи відбувається фрагментація знань, сегментація процесу навчання, зменшення значимості наукових досліджень у процесі навчання.

Також для досягнення кінцевої мети Болонського процесу необхідно розробити прозорі та зрозумілі всім методології проектування якості і контролю знань. Обов'язковою вважається наявність внутрішніх і зовнішніх державних і громадських систем контролю якості освіти, ліцензування та акредитації навчальних закладів. Вважається за потрібне передбачити створення експертних структур, незалежних від державних і загальноєвропейських органів влади; скоординувати систему транснаціональної освіти (віртуальних університетів, тренінгових компаній і ін.) і заснувати структури, що спеціалізуються на акредитації вузів.

В цьому контексті хотілося б сказати про те, що згідно з наказом Міністерства освіти і науки України проводиться зовнішнє незалежне оцінювання якості освіти, яке застосовується для засвідчення реального рівня підготовки абітурієнтів, які бажають вступати до ВНЗ. Відносно необхідності його запровадження та неналежної організації в освітньому середовищі ведуться широкі дискусії.

По-перше, треба зазначити, що зовнішнє незалежнє оцінювання освіти в Україні має на меті забезпечити рівний доступ усіх громадян України до всіх ВНЗ. Воно є одним із шляхів подолання корупції і забезпечення правдивої оцінки знань учня. Традиційно склалося так, що оцінку результатам навчальної діяльності, особливо у загальноосвітній школі, дає вчитель. Однак багатовіковою педагогічною практикою доведено, що об'єктивно оцінити якість навчальних досягнень своїх учнів учитель не може, адже на формування цієї оцінки мають вплив низка внутрішніх (суб'єктивних) і зовнішніх чинників. Тому у світі давно запроваджено зовнішнє оцінювання результатів освітньої діяльності, яке проводиться незалежними від навчальних закладів інституціями за стандартизованими схемами і технологіями. Це гарантує високий рівень його об'єктивності, отримання достовірних даних про навчальні досягнення, ступінь їхньої відповідності нормативним вимогам, соціальним та особистісним очікуванням [5, с. 6].

Однак, незважаючи на такі гарні задекларовані цілі зовнішнього незалежного оцінювання, на практиці виявляється, що організація тестування в має багато недоліків. На нашу думку, це перш за все, обумовлено тим, що єдиним центром, який розробляє, проводить і перевіряє результати тестування є Український Центр Оцінювання Якості Освіти (УЦОЯО). Він розробляє єдиний для всіх варіант тестів, який ціною неймовірних зусиль і коштів намагається втримати в секреті. За технологією УЦОЯО, завдання єдиного варіанта мають бути підготовлені, відредаговані, апробовані, відрецензовані експертами, перекладені мовами національних меншин, знову відредаговані, надруковані в сотнях тисяч примірників і доставлені у всі куточки України. Ця робота вимагає багато часу. До того ж є ціла група людей, яка має відповіді на запитання єдиного варіанта задовго до тестування. Саме тому виникає суперечлива ситуація, коли викладачі можуть "допомогти" вступити тільки до свого ВНЗ, то втаємничені працівники УЦОЯО - до будь-якого [9]. Поряд із цим жодна громадська чи державна організація, жоден вчитель чи викладач університету не має змоги перевірити якість роботи самого центру оцінювання якості освіти.

Ще одну проблему викликає наявність лише одного варіанту тестових завдань, які пропонуються для вирішення усім абітурієнтам, незалежно від того прагнуть вони вступати на гуманітарні чи на технічні спеціальності. Це, на нашу думку, в процесі подальшого навчання може спричинити ще більш серйозні проблеми, коли виявиться, що студент, для спеціальності якого є дуже важливою математична підготовка, не може вирішити завдань, оскільки на тестуванні від просто відгадував правильні варіанти відповіді.

На нашу думку, тести треба диференціювати не за класичною спрямованістю вузів, а у відповідності з різноманітними спеціальностями навчання. Для математики, фізики, хімії тести є більш прийнятними, оскільки знання там фіксуються у відповідності з однозначністю відповідей. Інша справа со-

ціологія, філософія, історія, література та інші гуманітарні напрямки. В них можлива різноманітна інтерпретація однієї й тієї ж проблеми і абітурієнт повинен продемонструвати творче, індивідуальне розуміння певної теми [1, с. 130]

Таким чином, забезпечення вільного та рівноправного доступу до вищої освіти та дійсне визначення навчальних досягнень учня є дуже важливим етапом входження в європейський освітній простір, однак сама технологія проведення оцінювання в Україні вимагає ще багато засобів та технологій для її оптимізації.

Одним із важливих положень Болонського процесу є орієнтація вищих навчальних закладів на кінцевий результат: знання й уміння випускників повинні бути застосовані і практично використані на користь усієї Європи. Як вже зазначалося, усі академічні ступені та кваліфікаційні рівні мають бути затребувані європейським ринком праці, а їх професійне визнання має бути спрощене. Для забезпечення визнання кваліфікацій планується повсюдне використання Додатка до диплома, який рекомендований ЮНЕСКО [7, с. 30].

Запровадження нової моделі Додатку до диплома має на меті пояснити характер навчальної програми і диплома, що виданий, так, щоб істотно спростити його розуміння і порівняння з дипломами закордонних зразків, пояснити кваліфікацію, якою оволодів власник документа і надати чітку і зрозумілу інформацію потенційним працедавцям про нього. Для цього Додаток до диплома, на нашу думку, повинен містити інформацію про національну систему освіти, в якій навчалася людина; про кваліфікацію (зміст навчання, функції кваліфікації, рівень її оволодіння студентом) і про саму людину, яка її отримала.

Треба зазначити, що глобалізація в освіті – це процес об'єктивний, але досить неоднозначний. На нашу думку, його головна небезпека полягає в тому, що замість єдності в багатоманітності і розширення освітніх можливостей виникає загроза отримати уніфікацію, однаманітність і втрату творчого потенціалу національних освітніх систем.

В цьому контексті потрібно відзначити ще деякі особливості інтеграційного процесу України в європейський освітній простір. Перш за все, викликає сумнів прийнятність для української освіти популярної на Заході концепції вищої освіти як різновиду сфери послуг, що знімає з освіти громадянсько-виховні функції. В нашій системі освіти існує інститут кураторства, який не зустрічається в жодній європейській державі. І він дійсно є необхідний студентам – за результатами соціологічного опитання більшість студентів мають потребу у спілкуванні з куратором (27% - завжди та 48% - іноді) [4, с.2].

При цьому слід пам'ятати, що освіта без виховання не формує особистості й громадянина. Пріоритети духовності, культури, гуманістичного світосприйняття мають в історії нашої вищої школи глибоке коріння і можуть бу-

ти для молодих фахівців важливим ціннісним орієнтиром, запорукою самореалізації та стабільності в бурхливому й мінливому світі

Іншою проблемою є власне декларуєма відкритість освіти. В українських академічних колах висловлюється небезпідставне побоювання, що наслідком розвитку програм мобільності стане збільшення відтоку за кордон талановитих вчених та студентів. Вирішити цю проблему можна тільки шляхом поліпшення умов життя й праці вчених і фахівців в Україні.

Однак, не треба забувати, що Україна запровадила Болонський процес не для того, щоб знищити свою систему освіти, а скоріше для того, щоб вивести її на більш високий рівень і зробити її конкурентоспроможною в світі. Болонський процес відкриває для України нові можливості, пов'язані з перспективою входження до загальноєвропейського освітнього простору. Мова, перш за все йде про визнання українських дипломів на міжнародному рівні, розвиток мобільності в європросторі для студентів та викладачів, спільні освітні проекти з європейськими університетами. Все це в кінцевому рахунку має призвести до підвищення конкурентоспроможності української освіти в світовому просторі та на ринку праці [11, с. 5-19].

Серед позитивних моментів, які принесе із собою Болонський процес варто також назвати і можливість навчання за кордоном і пов'язані із цим переваги (наприклад, вивчення іноземної мови, можливість одержання подвійного диплома, доступ у визнані центри знань і т.д.). Крім того, за умовами Болонського процесу навчатися можливо в той момент життя, коли це найбільш зручно. Взагалі однією із найголовніших цілей Болонського процесу є забезпечення можливості навчання протягом усього життя - накопичувальна система кредитів дозволить підвищувати кваліфікацію протягом всього життя та одержати додаткову вищу освіту. Ще до переваг, які надасть цей процес можна віднести і те, що отриманий диплом буде визнаватися у всіх країнах, які приєдналися до Болонського процесу, а вища освіта буде відповідати загальноєвропейському ринку праці і готувати кваліфікованих працівників [6, с. 43].

Таким чином, на нашу думку, для успішного інтегрування України в європейський освітній простір важливо виробити чітку ідеологію освітніх реформ, яка спрацює тільки якщо буде містити обґрунтований аналіз оцінки "старого" і "нового", змісту того, від чого відмовляємося, і того, до чого прагнемо. Саме тому, реформування освіти в контексті європейських вимог повинно носити комплексний, планомірний і системний характер – не можна форсувати окремі ділянки, залишаючи поза увагою та ігноруючи інші. Сфера освіти повинна бути не лише декларативно визнана пріоритетною сферою суспільства, а потрібно проводити державну політику, спрямовану на створення сприятливих умов для інвестування в людський капітал, в розвитку якого найцінніше значення має освіта та професійне навчання.

Література

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю. – К.: Знання України, 2005. – 804 с.
2. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна-Болонья-Саламанка-Прага-Берлін) / Упорядники: Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с.
3. Журавський В.С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти: Наук.-метод. вид. / В.С. Журавський, М.З. Згуровський; М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т України "Київ. політехн. ін-т". – К.: Політехніка, 2003. – 195 с.
4. Звіт за результатами дослідження думки студентів стосовно якості роботи стосовно інституту кураторства.- Дніпродзержинськ, ДДТУ. – 2008. – 4с.
5. Зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів. 2008 р.: Інформаційні матеріали / Український центр оцінювання якості освіти: Уклад.: І. Л. Лікарчук (наук. ред.) та ін. — К., 2007. — 288 с.
6. Іванько О.А. Болонський процес і проблеми модернізації учбового процесу у вищих навчальних закладах України // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. — 2006. — № 7. — С. 40–43.
7. Мороз І. Болонський процес – це конкретні рішення та дії // Вища освіта України. – 2005. – №1. – С. 29–36.
8. Підсумкова колегія МОН // Освіта України. – 27 лютого 2007. – №16–17.
9. Порівняння технології тестування із вступними іспитами до ВНЗ // <http://www.osvita.org.ua/ukrtest/articles>.
10. Солодков В.Т. Соціологічні аспекти Болонського процесу // www.cippe.edu.ua.
11. Тимошенко З.І. Соціально-політичні аспекти та перспективи участі України в Болонському процесі // Україна – суб'єкт європейського освітнього простору. – К.: Вид-во європейського ун-ту, 2005.

І.О. Тяллева

ІНШОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

В статті розглядається іноязична комунікативна компетенція учителів іноземних мов як умову успішності інтеграції України в європейський освітній простір. Розглядаються умови оптимізації процесу розвитку іноязичної комунікативної компетенції учителя в системі післядипломної освіти.